

Ad 1.

Kategorie odsouzených se rozdělují podle základních diferenciačních principů uplatněných při zařazování odsouzených do dostupných skupin vnitřní diference. Ten tvoří systém pozitivní motivace odsouzených. Vězeňská služba České republiky („Vězeňská služba“) se základně řídí ustanovením § 6 odst. 5) až 7) vyhlášky Ministerstva spravedlnosti č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů („řád výkonu trestu odnětí svobody“).

Ve vnitřních řádech věznic, vazebních věznic a ústavu pro výkon zabezpečovací detence („věznice“) je podrobněji stanoveno, za jakých podmínek jsou odsouzení zařazováni do jednotlivých dostupných skupin vnitřní diference. Naplňování programu zacházení, chování, postoj ke spáchanému trestnému činu patří mezi některé elementy rozhodování při zařazení. Odsouzení mají možnost progresivně ovlivňovat svoje umístění a využívat širší motivačních faktorů daných pro každou dostupnou skupinu. Obsah, postup při zpracování a pro schvalování vnitřních řádů je obsažen v nařízení generálního ředitele, kterým se stanoví zásady pro zpracování a vydání vnitřního řádu pro obviněné, vnitřního řádu pro odsouzené a vnitřního řádu pro osoby ve výkonu zabezpečovací detence. Vnitřní řády schvaluje Generální ředitelství Vězeňské služby, konkrétně odbor výkonu vazby a trestu.

Dále Vězeňská služba zařazuje skupiny odsouzených podle různých resocializačních programů, jež se základně mohou dělit podle trestné činnosti, resp. zaměření konkrétních kriminogenních rizik (např. pro odsouzené s obtížemi zvládat svou agresivitu a vztek, pro pachatele sexuálně motivovaných trestných činů, pro pachatele trestných činů spojených s dopravou apod.), nebo podle délky (od intenzivního týdenního programu až po 18 měsíční terapii), nebo podle účelu (specializované oddíly, které fungují na principu terapeutických komunit; standardizované programy; nestandardizované programy), nebo podle intervenční metody (skupinová psychoterapie; vzdělávací program apod.) aj. Některé resocializační programy jsou nařízeny soudem jako ochranné léčení, drtivá většina je dobrovolných. Někteří odsouzení procházejí i více programy, postupně či paralelně, krátkodobými a dlouhodobými. Ročně programy projde zhruba 1/10 z celkového počtu odsouzených. Každý program může mít jiný cíl – některý má připravit a motivovat odsouzeného k dalšímu odbornému zacházení, jiný má rozvinout sebehled, od jiného si Vězeňská služba slibuje snížení recidivy.

Ad 2.

Odsouzený má stanoven jeden z vybraných druhů programu zacházení na základě komplexní zprávy. Komplexní zpráva identifikuje kriminogenní rizika [nástroj SARPO] a stanoví zaměření a doporučení k zacházení. V pravidelném intervalu se hodnotí naplňování programu zacházení, snižování rizik, absolvování odborných aktivit a programů, zaměstnání, chování, dodržování vnitřního řádu věznice. Odsouzený se může v pozitivním případě posouvat z vyššího stupně do nižšího a do lepší dostupné skupiny vnitřní diference [PSVD]. Odborní pracovníci individuálně posuzují úroveň plnění účelu výkonu trestu (viz zákon), hodnotí řadu faktorů od chování až po přístup ke spáchanému trestnému činu. Jedná se o komplexní pohled a zohlednění vývoje odsouzeného ve VTOS od zařazení do zaměstnání až po přípravu na reintegraci po propuštění na svobodu. Svoji úlohu hraje též míra spolupráce odsouzeného s VS a využití nabídky (post)penitenciárních služeb neziskového sektoru apod.

Druhy programů jsou dle ustanovení řádu výkonu trestu odnětí svobody následující:

§ 36a

(1) Odsouzenému s nízkými riziky se stanoví program minimálního zacházení, ve kterém se klade důraz na aktivity pracovní a zájmové. Program minimálního zacházení je charakterizován menší mírou odborné intervence.

(2) Odsouzenému se středními až vysokými riziky se stanoví program standardního zacházení, ve kterém se klade důraz na aktivity pracovní a vzdělávací. Program standardního zacházení je charakterizován střední mírou odborné intervence a činnostmi obecně cílenými.

(3) Odsouzenému s vysokými až velmi vysokými riziky se stanoví program speciálního zacházení, ve kterém se klade důraz na aktivity speciálně výchovné a vzdělávací. Program speciálního zacházení je charakterizován větší mírou odborné intervence a činnostmi speciálně výchovnými.

(4) Odsouzenému, kterého je, vzhledem k délce trestu či potřebě pomoci při vytváření příznivých podmínek pro soběstačný způsob života v souladu se zákonem, nutno připravit na život po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody, se stanoví program výstupního zacházení.

(5) Pravidelnou součástí programu zacházení jsou dle možností a nabídky věznice zájmové a volnočasové aktivity.

(6) Aktivity uvedené v § 36 odst. 3 až 6 lze kombinovat tak, aby program zacházení byl sestaven v potřebné míře individualizovaně. Pokud existuje více variant programu zacházení, které jsou ve svém důsledku rovnocenné, umožní se odsouzenému výběr konkrétní varianty. Přijetí programu zacházení stvrdí odsouzený podpisem.

§ 37

Odsouzený odmítající stvrdit podpisem přijetí programu zacházení se zařadí do programu základního motivačního zacházení, ve kterém se klade důraz na dodržování pořádku a bezpečnosti a pracovní aktivity odpovídající zdravotnímu stavu odsouzeného. Motivační program je charakterizován individuální mírou odborné intervence s cílem motivovat odsouzeného ke změně postojů a chování.